

UDC (УДК) 341.96:347.627.3
JEL Classification: K 30

Верба-Сидор Ольга Богданівна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: olga.verba.sydor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9254-9575

Воробель Уляна Богданівна,

аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: lana.worobel@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0480-5394

ІНСТИТУТ СЕПАРАЦІЇ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ ФРАНЦІЇ, ПОРТУГАЛІ ТА КРАЇН БЕНІЛЮКСУ

Анотація. Проаналізовано законодавчі положення інституту сепарації тих держав-учасниць ЄС, що обрали для себе модель правового регулювання цього правового інституту, за якою режим окремого проживання подружжя (сепарація) існує паралельно з інститутом розірвання шлюбу і саме подружжю дається право вибору, котрому з цих двох інститутів віддати перевагу в їхньому конкретному випадку, а це, зокрема Франція, Португалія та країни Бенілюксу (Королівство Бельгія, Велике Герцогство Люксембург, Королівство Нідерландів). На підставі цього дослідження виокремлено п'ять характеризуючих рис цієї моделі правового регулювання інституту сепарації.

Ключові поняття: сепарація, режим окремого проживання подружжя, розірвання шлюбу, Європейський Союз, Французька Республіка, Португальська Республіка, країни Бенілюксу.

Verba-Sydor Olha,

Candidate of Law
Associate Professor at the Department of Civil Law Disciplines
at Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: olga.verba.sydor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9254-9575

Vorobel Uliana,

the post-graduate at the Department of Civil Law Disciplines
at Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: lana.worobel@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0480-5394

INSTITUTE OF SEPARATION IN THE FAMILY LAW OF FRANCE, PORTUGAL AND THE STATES OF BENELUX

Abstract. The family, as the primary and essential focus of society, falls into the scope of special protection of the state. One of the manifestations of such protection is the creation of the maximum permissible system of guarantees for preserving the integrity of the family, in particular by the legal regulation of those institutions by the state, which are aimed at assisting spouses in preserving their marriage. In particular, one of the abovementioned is the institute of spousal separate residence, which is more commonly known in the world as separation. The purpose of the article is to analyze the legal provisions of the separation institute in those EU member-states that have chosen for themselves a model of legal regulation of the separation institute. Under the model the regime of separate residence of spouses (separation) exists simultaneously with the institute of

divorce, and the spouse has a choice of these two institutes to give preference, according to the specific case, in particular the Benelux countries, Portugal and France.

In order to solve these tasks, the general research methods (dialectic, complex, structural-functional, formal-logical, system analysis) and special legal research methods (comparative-legal and the method of interpretation of legal norms) have been applied.

An analysis of the legal provisions, which regulate separation institute in the Kingdom of Belgium, the Grand Duchy of Luxembourg, the Kingdom of the Netherlands, the Republic of Portugal and Republic of France, has revealed the following five key features that characterize the model of legal regulation of separation institute in these states: 1) the grounds for establishing separation and divorce are the same; 2) the requirement for the establishment of separate residence regime shall be considered in the same manner as the requirement for divorce; 3) the requirement for dissolution of marriage takes priority over the requirement for establishing a regime of separate residence: if both are submitted to the judge at the same time, the judge first examines the request for dissolution of the marriage and satisfies it, in case such satisfaction is possible; otherwise, the judge considers the request establishing a regime of separate residence; 4) the spouse who has filed a lawsuit for dissolution of marriage may at any stage of the case replace it with a lawsuit for the establishment of a separate residence regime; 5) the separation of spouses ceases to be a cohabitation and retention obligation after the regime has been established, but the obligation of mutual assistance and marital fidelity remains.

Key concepts: separation, regime of separate residence of the spouse, dissolution of marriage, European Union, Republic of France, Republic of Portugal, Benelux states.

DOI 10.32518/2617-4162-2019-3-21-29

Вступ

Сім'я як первинний та основний осередок суспільства перебуває під особливою охороною держави. З-поміж виявів такої охорони є створення державою максимально допустимої системи гарантій збереження цілісності сім'ї, зокрема за допомогою правового регулювання тих інститутів, які спрямовані на сприяння подружжю у збереженні їхнього шлюбу. Одним із них є інститут окремого проживання подружжя, який у світовій практиці більше відомий як сепарація [1, с. 90–91]. Незважаючи на те, що становлення інституту окремого проживання подружжя (сепарації) у праві України мало довготривалу та непросту історію, практика застосування цього інституту свідчить про важливість та доцільність його запровадження. Успішним є і досвід застосування інституту сепарації у багатьох зарубіжних країнах, зокрема учасницях Європейського Союзу (далі – ЄС).

У науковій літературі виокремлюють три моделі правового регулювання режиму окремого проживання подружжя у різних країнах:

1) модель, яка ґрунтується на самостійності інститутів сепарації та розірвання шлюбу;

2) модель, під час застосування якої не розрізняють підстав для сепарації та розірвання шлюбу. Саме подружжя повинно зробити вибір щодо застосування того чи іншого інституту;

3) модель, відповідно до якої визнається безпосередня залежність розірвання шлюбу від сепарації, тобто, той із подружжя, хто бажає розірвати шлюб, повинен деякий час перебувати у стані сепарації, оформленої рішенням

компетентного органу (формальної, а не фактичної сепарації, за якої подружжя не проживає разом із власної волі та не звертається по оформлення такого стану до жодних уповноважених органів) [2, с. 41; 3, с. 117–118; 4, с. 128–129; 5, с. 127; 6, с. 165; 7, с. 82–83; 8, с. 22].

Проте, з огляду на те, що законодавством багатьох країн передбачене фактичне окреме проживання, науковці, приміром, О. О. Білик, вважають доволі сумнівним безапеляційне посилення на необхідність перебування саме у формальній сепарації. Тому положення щодо останньої моделі пропонується сформулювати так: модель, яка встановлює такий зв'язок між режимом окремого проживання і розірванням шлюбу, за якого окреме проживання є чи може бути підставою для розірвання шлюбу [2, с. 41–42].

Особливості правового регулювання сепарації у зарубіжних країнах, а саме у державах-учасницях ЄС, були об'єктом дослідження чималої кількості українських науковців. Значний внесок у висвітлення цього питання зробила О. О. Білик у своєму дослідженні, присвяченому саме інституту окремого проживання подружжя у сімейному праві [2]. Інститут сепарації у контексті порівняльно-правової характеристики досліджувався також К. М. Глиняною, Т. М. Лежневою, Л. В. Липець, В. М. Старчумко, О. В. Старчук, С. В. Черноп'ятовим та іншими. Однак більшість із них зосереджувалися на дослідженні інституту сепарації окремих держав.

Метою статті є аналіз положень правового регулювання сепарації (окремого про-

живання подружжя) тих держав-учасниць ЄС, які належать до другої, уже згаданої, моделі правового регулювання сепарації, за якою режим окремого проживання подружжя (сепарація) існує паралельно з інститутом розірвання шлюбу і саме подружжю дається право вибору, яким із цих двох інститутів віддати перевагу конкретно у їхньому випадку. Окреслену модель правового регулювання сепарації обрали такі держави-учасниці ЄС, як Франція, Португалія та країни Бенілюксу.

1. Французька Республіка

У Французькій Республіці норми, присвячені регулюванню сепарації, можна знайти і у Цивільному кодексі Франції (далі – ЦК Франції) [9], і в Цивільному процесуальному кодексі Франції (далі – ЦПК Франції) [10]. Так, Цивільний кодекс Франції містить главу щодо режиму окремого проживання («séparation de corps» (дослівно – сепарація тіл, а по факту – окреме проживання подружжя) [2, с. 13]) у розділі «Розлучення», норми якої стосуються процедури встановлення, деяких наслідків і припинення режиму окремого проживання подружжя [2, с. 65]. Щодо Цивільного процесуального кодексу Франції, то норми, присвячені процедурі розгляду справ про встановлення режиму окремого проживання подружжя, закріплені у Главі V «Процедури у сімейних справах» Титулу I «Особи» Книги III «Положення, що стосуються окремих категорій справ» цього нормативно-правового акта [10].

Відповідно до ст. 296 ЦК Франції, режим окремого проживання встановлюється за заявою одного з подружжя у тих самих випадках і на тих самих підставах, що і розлучення, а це, відповідно до ст. 229 ЦК Франції, – взаємна згода сторін, прийняття принципу розпаду шлюбу, непоправне погіршення подружнього зв'язку чи вина одного з подружжя. Непоправне погіршення подружнього зв'язку наявне у разі закінчення спільності життя подружжя, якщо воно проживало окремо протягом двох років до початку розгляду справи (ст. 238 ЦК Франції) [2, с. 65–66].

Щодо процедури розгляду такої категорії справ, як установа режиму окремого проживання подружжя, то вона здійснюється за правилами, які передбачено для розгляду справ про розірвання шлюбу. Така позовна заява готується до судового розгляду та розглядається за правилами позовного провадження [11, с. 208, 210].

Відповідно до ст. 1070 ЦПК Франції, судом, якому підсудні за територіальною підставою підсудності, справи про встановлення режиму окремого проживання подружжя, є: 1) суд за місцем постійного проживання сім'ї;

2) якщо батьки проживають окремо – суддя, за місцем проживання того з батьків, з ким зазвичай проживають неповнолітні діти, або за місцем проживання того з батьків, який здійснює ці права в одноособовому порядку; 3) в інших випадках – за місцем постійного проживання того із подружжя, який не був ініціатором позову. У випадку спільного подання подружжям заяви компетентним судом, залежно від вибору подружжя, буде суд за місцем постійного проживання одного із подружжя [10, с. 311].

Стаття 297-1 ЦК Франції передбачає, що вимога про розлучення має пріоритет порівняно із вимогою про встановлення режиму окремого проживання, якщо обидві подані судді одночасно. Суддя спочатку досліджує вимогу щодо розлучення і задовольняє її, якщо за обставинами справи таке задоволення можливе. У протилежному випадку – суддя розглядає вимогу про встановлення режиму окремого проживання [2, с. 65].

Однак, той із подружжя, який пред'явив позов про розірвання шлюбу, може на будь-якій стадії справи, враховуючи апеляційну інстанцію, замінити його на позов про встановлення режиму окремого проживання. Зворотна ж заміна не допускається (ст. 1076 ЦПК Франції) [10, с. 314; 11, с. 207; 12, с. 29].

У Франції також, як і в інших країнах-учасницях ЄС цієї моделі правового регулювання сепарації, режим окремого проживання подружжя не припиняє шлюб, а звільняє подружжя від обов'язку щодо спільного проживання при збереженні інших сімейних обов'язків [13, с. 50].

Відповідно до ст. 285-1 ЦК Франції, якщо помешкання, яке слугує для проживання сім'ї, є особистою власністю одного з подружжя, суддя може надати право оренди іншому з подружжя, який здійснює право опіки окремо чи спільно над однією чи кількома дітьми подружжя, які зазвичай проживають у цьому сімейному помешканні, і їхній добробут цього вимагає. Суддя встановлює тривалість такої оренди і може продовжувати її до моменту досягнення наймолодшою дитиною повноліття. Суддя може припинити право оренди, якщо нові обставини виправдовують таке рішення [2, с. 178].

Відповідно до ст. 305 ЦК Франції, добровільне відновлення спільного життя припиняє режим окремого проживання. Згода між подружжям відновити спільне життя є достатньою, але необхідною підставою, адже таке возз'єднання є добровільним. Для того, щоб припинити правові наслідки режиму окремого проживання, виходячи з ч. 2 ст. 305 ЦК Фран-

ції, поновлення спільного життя має бути підтверджено нотаріально завіреним документом чи повідомленням посадової особи з реєстрації актів цивільного стану. Це є формалізуючим моментом зміни правового статусу подружжя і відновлює права і обов'язки обох, які виникають зі шлюбу, так само, як і його наслідки. Виявляючи ініціативу юридично оформити відновлення спільного життя, подружжя підтверджує, що воно погоджується поновити правові наслідки шлюбу [2, с. 159].

Якщо після встановлення режиму окремого проживання подружжя дійшло висновку, що сім'ю доцільно зберегти, вони звертаються із заявою про поновлення спільного проживання. У Франції встановлення режиму спільного проживання подружжя може здійснюватися через суд або нотаріуса шляхом складання акта про поновлення подружжям спільного проживання [11, с. 208].

У ЦПК Франції зазначено, що заява про поновлення спільного проживання вноситься на поля акта про реєстрацію шлюбу, а також акта про народження кожного із подружжя. Такий самий запис робиться за ініціативою нотаріуса, який склав акт про поновлення подружжям спільного проживання [11, с. 208]. Відповідні позначки про припинення режиму окремого проживання робляться на свідоцтві про шлюб і свідоцтві про народження з метою забезпечення дії відповідних норм щодо третіх осіб, передусім стосовно правового режиму майна [2, с. 159].

Ст.ст. 306–308 ЦК Франції регулюють перехід від режиму окремого проживання до розлучення. На вимогу одного з подружжя рішення про встановлення режиму окремого проживання трансформується у рішення про розлучення за умови, що режим окремого проживання тривав щонайменше два роки. В усіх випадках встановлення режиму окремого проживання він може бути трансформований у розлучення за взаємною згодою сторін. У разі, якщо режим окремого проживання встановлювався за взаємною згодою, така зміна можлива лише за новою спільною заявою. Через таку зміну, підстава для встановлення режиму окремого проживання стає підставою для розлучення; визначення вини не змінюється. Суддя установлює наслідки розлучення. Утримання й інші виплати між подружжям мають бути визначені відповідно до правил щодо розлучення [2, с. 159–160].

2. Португальська Республіка

Інститут сепарації під назвою «судова сепарація осіб і майна» (*separação judicial de pessoas e bens*) врегульований Цивільним кодексом Пор-

тугалії (далі – ЦК Португалії) [14], відповідно до якого, якщо між сторонами існує взаємна згода на сепарацію, вона встановлюється у непозовному порядку, у випадку ж відсутності такої згоди – у позовному провадженні (спірна сепарація). Вимоги щодо встановлення спірної сепарації мають бути обґрунтовані однією із передбачених законодавством підстав, ідентичних з підставами розірвання шлюбу.

Від порядку встановлення сепарації залежить момент виникнення правових наслідків такого режиму. Так, відповідно до ст. 1789 ЦК Португалії, правові наслідки встановлення сепарації за взаємною згодою подружжя настають у день, запропонований подружжям і погоджений судом. Натомість правові наслідки спірної сепарації настають *ex tunc* лише з дня набрання судовим рішенням законної сили. Однак, у виняткових випадках, суд може постановити, що правові наслідки спірної сепарації настануть *ex tunc* із моменту припинення спільного проживання подружжя, якщо пов'язані з цим обставини будуть доведені в ході процесу.

Сепарація не розриває шлюбні вузли, а лише їх послаблює. Залишається обов'язок дотримання подружньої вірності, поваги і комунікації (ст. 1795 ЦК Португалії), особа, яка перебуває у сепарації, не втрачає громадянства іншого із подружжя, котре вона набула у зв'язку з укладенням шлюбу. Припиняється обов'язок спільного проживання та допомоги (ст. 1795 а ЦК Португалії), за винятком аліментційного обов'язку. Якщо сепарація була встановлена за взаємною згодою подружжя, то і аліментційний обов'язок покладається на обидвох (абз. 1 ст. 2016 ЦК Португалії), натомість у випадку спірної сепарації призначення та розмір аліментів, як і при розлученні, залежить від вини особи у розпаді спільного життя подружжя, установленій у судовому рішенні (абз. 4 ст. 2016 ЦК Португалії). Ще одним правовим наслідком сепарації є припинення взаємного спадкування подружжя за законом (ст. 2133 ЦК Португалії).

Судове рішення про встановлення сепарації може бути підставою для виникнення у того із подружжя, котрий був проти встановлення сепарації, права вимагати відшкодування шкоди у зв'язку із встановленням такого режиму проживання подружжя (ст. 1792 ЦК Португалії). Зобов'язаним відшкодувати шкоду буде той із подружжя, котрого визнано судом винятково винним у встановленні сепарації, або визнано винним у встановленні такого режиму більшою мірою, ніж інший, а також той із подружжя, хто вимагав встановлення спірної сепарації, обґрунтовуючи необхідність встановлення такого режиму

психічними розладами другого з подружжя [15, с. 27].

Встановлення сепарації має правові наслідки і для застосування інституту розірвання шлюбу. Так, відповідно ч. 1 ст. 1795 d ЦК Португалії, після спливу одного року від дня встановлення сепарації один із подружжя має право без згоди на це іншого звернутись до суду із вимогою про розірвання шлюбу. Коли ж обидва з подружжя, що перебувають у сепарації, дадуть згоду на трансформацію сепарації у розірвання шлюбу, тоді дотримання вимоги про сплив однорічного строку не вимагається (ч. 1 ст. 1795 d ЦК Португалії) [14].

Рішення про сепарацію подружжя зазначається у реєстрі цивільного стану, шляхом унесення змін до акта про укладення шлюбу, а також до акта про народження кожного із подружжя [15, с. 27]. Припиняється ж режим окремого проживання подружжя згідно зі ст. 1795 b ЦК Португалії у разі примирення подружжя або у випадку розірвання шлюбу [14].

3. Королівство Бельгія

У Королівстві Бельгії інститут окремого проживання подружжя регулюється нормами Цивільного кодексу Бельгії [16] (далі – ЦК Бельгії) і зводиться до поширення на цей інститут окремих положень інституту розлучення, оскільки підстави для встановлення сепарації та розірвання шлюбу одні й ті ж самі.

Відповідно до ст. 229 ЦК Бельгії, суддя ухвалює рішення про розлучення у разі констатації непоправного розпаду шлюбу. Розпад шлюбу є непоправним, якщо продовження спільного життя неможливе. Для доведення непоправного розпаду шлюбу можуть бути застосовані всі засоби доказування. Непоправний розпад установлюється, коли заява подана спільно подружжям після більш ніж шести місяців фактичного окремого проживання. Якщо ж розлучення ініційоване лише одним із подружжя, таке окреме проживання має тривати щонайменше рік [2, с. 85].

Процесуальні аспекти цього питання врегульовані більш детально у ст. 1255 Процесуального кодексу Бельгії [17] (далі – ПК Бельгії): у разі, якщо подружжя подало заяву спільно, суддя має переконатися, що подружжя фактично проживало окремо протягом щонайменше шести місяців. Якщо шість місяців ще не минуло, суддя призначає нову дату слухання. Ця дата призначається на більш пізню дату після спливу необхідних шести місяців чи через три місяці після першого слухання. Тоді подружжя підтверджує свій намір, і суддя ухвалює рішення про розлучення. Подібно регулюються випадки, коли лише один із подружжя

ініціює розлучення. Факт окремого проживання може бути доведений будь-якими засобами доказування, а насамперед пред'явленням довідок із місця проживання, в яких зазначені різні адреси.

Відповідно до ст. 1305 ПК Бельгії, вимога про встановлення режиму окремого проживання розглядається у тому ж порядку, що й вимога про розлучення. Вимога про розлучення може будь-коли бути трансформована у вимогу про встановлення режиму окремого проживання і навпаки. Норми, які надавали можливість трансформування режиму окремого проживання подружжя у розлучення, були виключені у ході змін законодавства про розлучення у Бельгії в 2007 році [2, с. 85–86].

Відповідно до положень ЦК Бельгії, після встановлення режиму сепарації у подружжя припиняється обов'язок спільного проживання й утримання, однак залишається обов'язок взаємодопомоги, а також подружньої вірності. Сепарація подружжя тягне роздільне володіння кожним із подружжя своїм майном (*séparation de biens*) (ст.ст. 308, 311 ЦК Бельгії).

Ст. 299 ЦК Бельгії передбачає правило, відповідно до якого, якщо не зазначено інше, із встановленням сепарації подружжя втрачає всі права, набуті кожним із них у зв'язку з укладенням шлюбу або протягом шлюбу. Тобто фактично правові наслідки сепарації тотожні правовим наслідкам розірвання шлюбу, у тому числі врегульовано становище дітей при окремому проживанні їхніх батьків [2, с. 178].

4. Велике Герцогство Люксембург

У Великому Герцогстві Люксембург процедура розгляду справ про встановлення режиму окремого проживання подружжя регулюється нормами Розділу I «Про справи і процедури для встановлення режиму окремого проживання подружжя судом» Глави IV «Про окреме проживання подружжя» Книги VI «Розлучення» Цивільного кодексу Великого Герцогства Люксембургу (далі – ЦК Люксембургу) [18].

Так, згідно зі ст. 296 ЦК Люксембургу, правовий режим окремого проживання подружжя може бути встановлено судом за заявою одного з подружжя за тими ж підставами і за тих самих умов, що й розірвання шлюбу. У випадку одночасного подання заяви про розірвання шлюбу та заяви про встановлення режиму окремого проживання подружжя, суд спершу розглядає заяву про розірвання шлюбу. Суддя ухвалює рішення про розірвання шлюбу у випадку дотримання умов для розірвання шлюбу. За відсутності ж підстав для розірвання шлюбу, суддя переходить до розгляду заяви про встановлення режиму окремого проживання

подружжя. Однак, якщо ці заяви ґрунтуються на вині одного із подружжя, суддя повинен розглянути їх одночасно і, у випадку її встановлення, він повинен ухвалити рішення про розірвання шлюбу з оголошенням вини кожного із подружжя (ст. 297-1 ЦК Люксембургу).

Правовий режим окремого проживання подружжя, встановлений судом, не припиняє шлюбу, однак припиняє обов'язок спільного проживання подружжя (ст. 299 ЦК Люксембургу).

Встановлення сепарації не перешкоджає тому із подружжя, хто взяв прізвище іншого, на користування ним, однак, в інтересах останнього, суд може встановити заборону на користування таким прізвищем, зазначивши про це у рішенні про встановлення сепарації або ж у подальших своїх рішеннях (ст. 300 ЦК Люксембургу).

Згідно зі ст. 301 ЦК Люксембургу, у випадку смерті одного з подружжя під час сепарації, за тим із подружжя, який його пережив, зберігаються всі права, надані законом у зв'язку із укладенням шлюбу та перебуванням у ньому. В разі встановлення сепарації за взаємною згодою подружжя, подружжю надається право передбачити у договорі положення про відмову від права на спадкування тим з подружжя, хто пережив іншого.

Установлення судом режиму окремого проживання подружжя завжди тягне роздільне володіння кожним із подружжя своїм майном (ст. 302 ЦК Люксембургу). Встановлення режиму окремого проживання подружжя не припиняє обов'язку з утримання того з подружжя, котрий цього потребує. У такому разі суд у рішенні про встановлення сепарації або ж у подальших своїх рішеннях визначає періодичність таких платежів. Окрім того, такі виплати призначаються, незважаючи на вину особи у встановленні такого режиму (ст. 303 ЦК Люксембургу).

Наслідки сепарації регулюються тими ж нормами, що й наслідки розірвання шлюбу, які прямо передбачено ст. 304 ЦК Люксембургу.

Сепарація, установлена судом, припиняється разом із добровільним відновленням подружжям спільного життя, однак, для того, аби такий факт припинення режиму окремого проживання подружжя мав дійсність перед третіми особами, він має бути встановлений у нотаріально засвідченому документі, або ж задекларованим у заяві, котра подається до посадової особи з реєстрації актів цивільного стану. Про що, зокрема, робиться відповідний запис на полях свідоцтва про реєстрацію шлюбу, а також свідоцтва про народження кожного із подружжя.

Зазначимо, що при припиненні режиму окремого проживання подружжя роздільність володіння кожним із подружжя своїм майном зберігається доти, доки подружжя не установить новий режим майнових відносин між собою (ст. 305 ЦК Люксембургу).

Ст.ст. 306–308 ЦК Люксембургу регулюють перехід від режиму окремого проживання подружжя до розлучення. На вимогу одного з подружжя рішення про встановлення режиму окремого проживання трансформується у рішення про розлучення за умови, що режим окремого проживання тривав щонайменше два роки. В усіх випадках установлення режиму окремого проживання він може бути трансформований у розлучення за взаємною згодою сторін. У разі, якщо режим окремого проживання установлювався за взаємною згодою, така зміна можлива лише за новою спільною заявою подружжя. Через таку зміну підстава для встановлення режиму окремого проживання стає підставою для розлучення; визначення вини не змінюється. Суддя установлює наслідки розлучення. Утримання й інші виплати між подружжям мають бути визначені відповідно до правил про розлучення [18].

5. Королівство Нідерландів

У нідерландському праві інститут сепарації подружжя відомий як «відлучення від столу і ложа» (*scheiding van tafel en bed*) і регулюється нормами Книги першої «Право осіб і сімейне право» Цивільного кодексу Нідерландів (*Burgerlijk Wetboek*) [19]. Передумови її установлення є такими ж самими, як передумови для розлучення, у зв'язку з чим правила про розлучення у цих межах застосовуються відповідно і до режиму окремого проживання подружжя [20, с. 116–119]. Так, згідно зі ст. 151 Цивільного кодексу Нідерландів, сепарація може бути встановлена на вимогу одного із подружжя, якщо настав тривалий розлад подружнього життя, або ж – за спільною заявою подружжя, якщо вона ґрунтується на їхньому спільному переконанні щодо повного розпаду подружнього життя, причому кожний із них може аж до моменту ухвалення рішення відкликати свою вимогу (ст. 154 Цивільного кодексу Нідерландів) [15, с. 32].

У результаті встановлення сепарації припиняється обов'язок спільного проживання подружжя (ст. 168 Цивільного кодексу Нідерландів), проте залишається аліментацийний обов'язок (ст. 158 Цивільного кодексу Нідерландів), а також виникає роздільна власність подружжя [15, с. 29].

Установлення сепарації викликає правові наслідки з моменту внесення відповід-

ного запису до реєстру подружньої власності (*huwelijksgoederenregister*). Запис про сепарацію, як і у випадку запису про розлучення, повинен бути зроблений до такого реєстру протягом шести місяців [21]. Однак, сепарація не потребує відповідного запису в реєстрі актів цивільного стану, оскільки шлюб і далі триває [22, с. 203].

Згідно зі ст. 173 ЦК Нідерландів, у правовідносинах одного з подружжя із третіми особами, котрі не знали про перебування подружжя у стані сепарації, інший з подружжя може посилатись на сепарацію лише у тому випадку, коли вищезазначений запис був вчинений швидше, ніж виникло таке правовідношення. Сепарація викликає правові наслідки стосовно третіх осіб якщо: 1) запис про сепарацію був унесений до майнового реєстру подружжя; 2) третя особа знала про сепарацію; 3) третя особа повинна була знати про сепарацію подружжя [22, с. 203].

Ст. 174 ЦК Нідерландів дає право вимагати відшкодування тому із подружжя, хто зазнав шкоди у зв'язку з діями другого з подружжя, вчиненими після відкриття провадження у справі про сепарацію або за шість місяців, що передували цьому, і якщо такі дії були вчинені без належної згоди на це іншим із подружжя або без надання ним представництва, або внаслідок легковажного збільшення боргів, або необгрунтованого відчуження об'єктів спільної сумісної власності, заподіяли шкоду спільному майну [15, с. 29–30]. У науковій літературі зазначається, що вказана вимога не може бути заявлена до третіх осіб, що уклали правочин із подружжям, і яким було заподіяно шкоду спільному майну такого подружжя. Підставою вимоги, скерованої до третіх осіб, натомість, можуть бути приписи про відшкодування шкоди завданими протиправними діями (деліктами) або безпідставне збагачення [22, с. 204].

Список використаних джерел

1. Воробель У. Б. Інститут окремого проживання подружжя (сепарація): історико-правові аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 2. С. 90–103.
2. Білик О. О. Інститут окремого проживання подружжя в сімейному праві: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2017. 258 с.
3. Лежнева Т. М., Черноп'ятов С. В. Поняття та зміст режиму окремого проживання подружжя. *Право і суспільство*. 2010. № 6. С. 117–121.
4. Лепех С. Інститут сепарації: проблеми застосування. *Право України*. 2003. № 3. С. 128–130.
5. Старчук О. В. Розірвання шлюбу і режим окремого проживання подружжя: визначення змісту та співвідношення понять. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 2. С. 126–128.
6. Цимбалюк В. І. Актуальні питання правового регулювання режиму окремого проживання подружжя в сімейному законодавстві України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. Вип. 10-2. Т. 1. С. 164–166.
7. Gręźlikowski Ja. Instytucja separacji w prawie europejskim. *Studia Włocławskie*. 2011. Т. 13. S. 81–95.
8. Kasprzyk P. Instytucja separacji małżeńskiej w świetle ustawy z dnia 21 maja 1999 roku. Lublin, Sandomierz, 1999. 141 s.

Висновки

Аналіз законодавчих положень тих держав-учасниць ЄС, у яких режим окремого проживання подружжя існує паралельно з інститутом розірвання шлюбу, а, це зокрема Французька Республіка, Португальська Республіка, Королівство Бельгія, Велике Герцогство Люксембург та Королівство Нідерландів, дає змогу виокремити такі п'ять рис, характерних цій моделі правового регулювання сепарації:

1) підстави для встановлення сепарації та розірвання шлюбу одні й ті ж самі;

2) вимога про встановлення режиму окремого проживання розглядається у тому ж порядку, що й вимога про розлучення;

3) вимога про розлучення має пріоритет порівняно із вимогою про встановлення режиму окремого проживання: якщо обидві подані судді одночасно, суддя спершу досліджує вимогу щодо розлучення і задовольняє її, якщо за обставинами справи таке задоволення можливе, в протилежному випадку – суддя розглядає вимогу про встановлення режиму окремого проживання;

4) той із подружжя, хто пред'явив позов про розірвання шлюбу, може на будь-якій стадії справи замінити його на позов про встановлення режиму окремого проживання, зворотна ж заміна не допускається;

5) після встановлення режиму сепарації у подружжя припиняється обов'язок спільного проживання та утримання, однак залишається обов'язок взаємодопомоги, а також подружньої вірності.

Сепарація подружжя завжди тягне роздільне володіння кожним із подружжя своїм майном, а правові наслідки сепарації тотожні правовим наслідкам розлучення.

9. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) = Code civil des Français (Code Napoléon) / пер. с фр. В. Н. Захватаева. М.: Инфотропик Медиа, 2012. 624 с.
10. Гражданский процессуальный кодекс Франции / предисл. В. Н. Захватаев; пер. с франц., прилож. 1–4, В. Н. Захватаев. К.: Алерта, 2018. 960 с.
11. Глиняна К. М. Порівняльно-правова характеристика окремого проживання подружжя за законодавством України та деяких зарубіжних країн. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 53. С. 204–211.
12. Липець Л. В. Сепарація (режим окремого проживання) подружжя в Україні і світі. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 26–40.
13. Чернышова Т. В. Примирение в семейном праве: российский и зарубежный опыт. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2012. № 2. С. 49–54.
14. Código Civil Português. Decreto-Lei n.º47344, de 25 de Novembro de 1966. (Atualizado até à Lei n.º48/2018, de 14/08). URL: http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=775&tabela=leis (дата звернення: 02.09.2019).
15. Sylwestrzak A. Skutki prawne separacji małżonków: monografia. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2017. 334 s.
16. Code civil. 21 mars 1804. Mise à jour au 29.10.2018. URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?DETAIL=1804032130%2FF&caller=list&row_id=1&numero=11&rech=14&cn=1804032130&table_name=LOI&nm=1804032150&la=F&dt=CODE+CIVIL&language=fr&fr=f&choix1=ET&choix2=ET&fromtab=loi_all&trier=promulgation&chercher=t&sql=dt+contains+++%27CODE%27%26+%27CIVIL%27and+actif+%3D+%27Y%27&tri=dd+AS+RANK+&imgcn.x=34&imgcn.y=10 (дата звернення: 02.09.2019).
17. Code judiciaire. Quatrième partie: De la procedure civile (art. 664 à 1385). 10 octobre 1967. Mise à jour au 14.08.2018. URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?DETAIL=1967101004%2FF&caller=list&row_id=1&numero=6&rech=13&cn=1967101004&table_name=LOI&nm=1967101055&la=F&dt=CODE+ JUDICIAIRE&language=fr&fr=f&choix1=ET&choix2=ET&fromtab=loi_all&trier=promulgation&chercher=t&sql=dt+contains+++%27CODE%27%26+%27JUDICIAIRE%27and+actif+%3D+%27Y%27&tri=dd+ AS+RANK+&imgcn.x=44&imgcn.y=14 (дата звернення: 02.09.2019).
18. Code civil (Décreté le 5 mars 1803. Promulgué le 15 du même mois). URL: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20181101> (дата звернення: 02.09.2019).
19. Burgerlijk Wetboek. Geldend van 29-01-2019 t/mheden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2019-01-29> (дата звернення: 02.09.2019).
20. Nieper F., Westerdijk A. S. *Niederländisches Bürgerliches Gesetzbuch*. München 1995, 384 s.
21. Europejska sieć sądowa (w sprawach cywilnych i handlowych). Niderlandy. URL: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-nl-pl.do?member=1#toc_4 (дата звернення: 02.09.2019).
22. Stolker C. J. J. M. Personen – en familierecht. Tekst & Commentaar, J. Nieuwenhuis, C. J. J. M. Stolker, W. L. Valk, M. J. C. Koens, A. P. M. J. Vonken (Eds.). Kluwew: Deventer, 1998. 1655 p.

References

1. Vorobel, U. B. (2017). Instytut okremoho prozhyvannia podruzzhzia (separatsiia): istoryko-pravovi aspekty [Institute of martial separation: historical and legal aspects]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnurishnikh sprav*. Seriiia yurydychna (*The Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*. Legal series), 2, 90–103 [in Ukr.].
2. Bilyk, O. O. (2017). Instytut okremoho prozhyvannia podruzzhzia v simeinomu pravi: porivnialno-pravovyi aspekt [Institute of separate living of spouses in the family law: comparative legal aspect]: *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukr.].
3. Lezhnieva, T. M., & Chernop'iatov, S. V. (2010). Poniattia ta zmist rezhymu okremoho prozhyvannia podruzzhzia [The concept and content of judicial separation]. *Pravo i suspilstvo (Law and Society)*, 6, 117–121 [in Ukr.].
4. Lepekh, S. (2003). Instytut separatsii: problemy zastosuvannia [Separation Institute: problems of application]. *Pravo Ukrainy (Law of Ukraine)*, 3, 128–130 [in Ukr.].
5. Starchuk, O. V. (2012). Rozirvannia shliubu i rezhym okremoho prozhyvannia podruzzhzia: vyznachennia zmistu ta spivvidnoshennia poniat [Divorce and regime of spouse separation: determination of the content and correlation of the notions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Pravo (Uzhhorod National University Herald. Series: Law)*, 20, 1, 2, 126–128 [in Ukr.].
6. Tsymbaliuk, V. I. (2014). Aktualni pytannia pravovoho rehuliuвання rezhymu okremoho prozhyvannia podruzzhzia v simeinomu zakonodavstvi Ukrainy [Current issues of legal regulation for separation of spouses in family law of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia Iurysprudentsiia (Scientific herald of International Humanitarian University. Series: Jurisprudence)*, 10-2, 1, 164–166 [in Ukr.].

7. Gręźlikowski, Ja. (2011). Instytucja separacji w prawie europejskim [Institution of separation in European law]. *Studia Włocławskie (Włocławek Studies)*, 13, 81–95 [in Pol.].
8. Kasparyk, P. (1999). Instytucja separacji małżeńskiej w świetle ustawy z dnia 21 maja 1999 roku [The institution of marital separation in the light of the Act of May 21, 1999]. Lublin, Sandomierz [in Pol.].
9. Graždanskij kodeks Francii (Kodeks Napoleona) = Code civil des Français (Code Napoléon) [French Civil Code (Napoleon Code)]. V. N. Zahvataeva (Ed.). (2012). Moskva: Infotropik Media [in Russ.].
10. Graždanskij processual'nyj kodeks Francii [Code of Civil Procedure of France]. V. N. Zahvataev (Ed.). (2018). Kiev: Alerta [in Russ.].
11. Hlyniana, K. M. (2010). Porivnialno-pravova kharakterystyka okremoho prozhyvannia podruzhzhia za zakonodavstvom Ukrainy ta deiakykh zarubizhnykh krain [Comparison Analysis of a Legal Separation under Legislation of Ukraine and Some Foreign Countries]. *Aktualni problemy derzhavy i prava (Actual Problems of State and Law)*, 53, 204–211 [in Ukr.].
12. Lypets, L. V. (2015). Separatsiia (rezhym okremoho prozhyvannia) podruzhzhia v Ukraini i sviti [Separation (separation mode) couple in Ukraine and in the world]. *Yurydychna nauka (Juridical science)*, 7, 26–40 [in Ukr.].
13. Chernyshova, T. V. (2012). Primirenje v semejnom prave: rossijskij i zarubezhnyj opyt. [Conciliation in family law: Russian and foreign experience]. *Zhurnal zarubezhnogo zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedenija (Journal of Foreign Legislation and Comparative Law)*, 2, 49–54 [in Russ.].
14. Código Civil Português [Portuguese Civil Code]. Decreto-Lei n.º47344, de 25 de Novembro de 1966. (Atualizado até à Lei n.º48/2018, de 14/08). Retrieved from http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=775&tabela=leis [in Port.].
15. Sylwestrzak, A. (2017). Skutki prawne separacji małżonków [Legal effects of spouses separation]. Warszawa: Wolters Kluwer Polska [in Pol.].
16. Code civil [Belgian Civil Code]. 21 mars 1804. Mise à jour au 29.10.2018. Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?DETAIL=1804032130%2FF&caller=list&row_id=1&numero=11&rech=14&cn=1804032130&table_name=LOI&nm=1804032150&la=F&dt=CODE+CIVIL&language=fr&fr=f&choix1=ET&choix2=ET&fromtab=loi_all&trier=promulgation&chercher=t&sql=dt+contains++%27CODE%27%26+%27CIVIL%27and+actif+%3D+%27Y%27&tri=dd+AS+RANK+&imgcn.x=34&imgcn.y=10 [in Fren.].
17. Code judiciaire. Quatrième partie: De la procedure civile (art. 664 à 1385) [Judicial Code. Part 4: Civil proceedings (Arts 664 to 1385)]. 10 octobre 1967. Mise à jour au 14.08.2018. Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?DETAIL=1967101004%2FF&caller=list&row_id=1&numero=6&rech=13&cn=1967101004&table_name=LOI&nm=1967101055&la=F&dt=CODE+JUDICIAIRE&language=fr&fr=f&choix1=ET&choix2=ET&fromtab=loi_all&trier=promulgation&chercher=t&sql=dt+contains++%27COD E%27%26+%27JUDICIAIRE%27and+actif+%3D+%27Y%27&tri=dd+AS+RANK+&imgcn.x=44&imgcn.y=14 [in Fren.].
18. Code civil [Civil Code] (Décrété le 5 mars 1803. Promulgué le 15 du même mois). Retrieved from <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20181101> [in Fren.].
19. Burgerlijk Wetboek [Civil Code]. Geldend van 29-01-2019 t/m heden. Retrieved from <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2019-01-29> [in Dut.].
20. Nieper, F., & Westerdijk, A. S. (1995). *Niederländisches Bürgerliches Gesetzbuch* [Dutch Civil Code]. München [in Ger.].
21. Europejska sieć sądowa (w sprawach cywilnych i handlowych). Niderlandy [European Judicial Network (in civil and commercial matters). Netherlands]. Retrieved from https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-nl-pl.do?member=1#toc_4 [in Pol.].
22. Stolker, C. J. J. M. (1998). *Personen – en familierecht. Tekst & Commentaar*, J. Nieuwenhuis, C. J. J. M. Stolker, W. L. Valk, M. J. C. Koens, A. P. M. J. Vonken (Eds.). Kluwew: Deventer.

Стаття: надійшла до редакції 02.09.2019
прийнята до друку 24.09.2019

The article: is received 02.09.2019
is accepted 24.09.2019